

Belangrijke brandweerpersoonlijkheden:

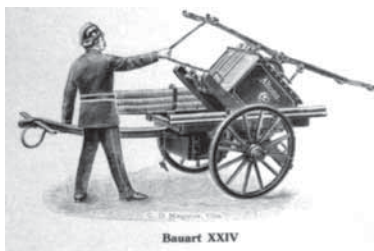
Conrad Dietrich Magirus

door Peter Snellen

In de loop van de geschiedenis hebben een aantal markante figuren een belangrijke rol in de brandweerhistorie gespeeld. De één wat meer op de voorgrond, de ander in alle bescheidenheid, een niet onbekende eigenschap bij de brandweer. In een serie artikelen in Eén-Eén-Twee wil de Werkgroep Brandweer Historie de herinnering aan een aantal van die persoonlijkheden weer een beetje tot leven brengen. Deze keer: **Conrad Dietrich Magirus.**

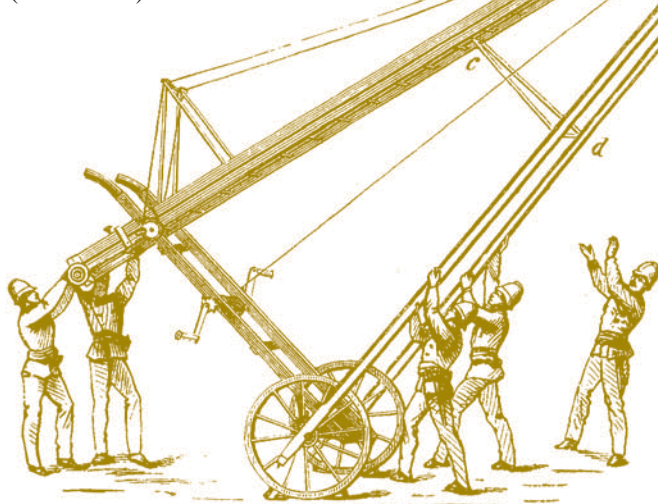

Handsput (ca. 1877).

In de laatste afleveringen van dit tijdschrift trof u steeds levensbeschrijvingen aan van belangrijke persoonlijkheden, die grote invloed gehad hebben op onze Nederlandse brandweer. Dit waren allen Nederlanders. Maar ook vanuit het buitenland kwamen invloeden op ons af. Ook buitenlanders zijn van betekenis geweest voor de ontwikkeling van de brandweer in Nederland. In deze aflevering zo'n groot buitenlander, Conrad Magirus, een naam die klinkt als een klok, waarbij onmiddellijk gedacht wordt aan de ontwikkeling van red- en blusvoertuigen.

De 'Ulmer Leiter' (1872/1873).

vloed veel groter geweest, dan uitsluitend met betrekking tot die van de ontwikkeling van materieel.

De naam

Op 21 september 1824¹⁾ wordt in Ulm aan de Donau een zoon geboren uit het huwelijk van Conrad Dieter Magirus en Susanne Christine Magirus, geboren Hocheisen. Vader Magirus heeft op dat moment een bloeiende winkel in manufacturen en koloniale waren; ze verkopen ijzerwaren, specerijen, textiel, en het is eigenlijk een voorloper van wat wij in hedendaagse termen een warenhuis zouden noemen.

De naam Magirus was enkele honderden jaren daarvoor ontstaan.

Een timmerman, genaamd Johann Koch, wonend en werkend in Backnang, nu gelegen in de Duitse deelstaat Baden-Württemberg, had, omdat het in die tijd zo voornaam stond, zijn achternaam in het Grieks laten vertalen en er een Latijns eindje aan vastgemaakt. De naam Magirus had een goede klank in het Duitsland van het begin van de negentiende eeuw; beroemde personen (onder wie Schiller) waren met deze familie verwant. Ook het gezin waarin onze Magirus opgroeide verkeerde in goeden doen.

C.D. Magirus.

Conrad Dietrich moet natuurlijk een vak leren; zijn ouders motiveerden hem bij een linnenweverij in de leer te gaan, met in het achterhoofd waarschijnlijk, dat hij te zijner tijd de firma van zijn ouders zal kunnen overnemen. Zijn oudste zuster en haar man nodigen Conrad uit naar hen in Napels te komen, waar ook zwager Karl in de textielhandel werkzaam is. Vanuit Napels worden door Conrad reizen ondernomen, onder andere naar Pompei en Rome. In de brieven die Conrad naar huis stuurt blijkt dat hij dan al gefascineerd is door de rampen, die beide steden in het verleden getroffen hadden. Na verloop van tijd keert Conrad terug naar Ulm en neemt deel in het bedrijf van zijn ouders. Conrad sluit zich aan bij een turnvereniging. Hoe onschuldig dit nu ook mag klinken, in die tijd

*Illustratie uit
Magirus' boek uit
1877.*

was dat een zeer politiek beladen beslissing. De leden van de turnverenigingen eisten immers meer vrijheid. Het lidmaatschap van deze vereniging zou de zaak van de ouders van Conrad ernstig kunnen schaden, want de overheid was niet bepaald blij met de ideeën die leefden binnen die turnverenigingen. Maar Conrads ouders laten hem volkomen vrij. En ook zijn aanstaande vrouw Pauline laat blijken achter hem te staan.

Conrad Dietrich leert door zijn lidmaatschap van de gymnastiekvereniging veel mensen kennen. Van een van hen verneemt hij, dat in het stadje Durlach de stadsarchitect Christian Hengst met behulp van de turnvereniging een vrijwillig brandweerkorps heeft opgericht. Het idee daarvoor was afkomstig van iemand uit Heidelberg, Carl Metz (1818-1877) genaamd (ook geen onbekende in onze contreien), die sinds 1842 brandspuiten en andere materialen, die met brandbestrijding van doen

hebben, fabriceert in een eigen fabriek. Magirus ziet wel iets in dit idee.

Hij bezoekt de stadsmagazijnen van Ulm om zich op de hoogte te stellen van het brandblusmaterieel. Wat hij aantreft is bedroevend: roestige brandspuiten uit lang vervlogen tijden, uitgedroogde lederen blusemmers en lekke slangen. Ook de organisatie van de brandbestrijding is niet bepaald optimaal te noemen. De mannen die naar branden uitrukken zijn van goede wil. Geniesoldaten komen altijd ter plaatse. Er wordt veel en luid gecommandeerd. En de overheid stelt achteraf altijd feilloos vast, wat er fout gegaan was en wie daarvoor moet boeten (er is weinig veranderd in de loop van de geschiedenis).

De inmiddels van beroep zijnde 'doekmaker, handschoenmaker en koopman' Conrad Magirus blijft werkzaam in het bedrijf van zijn vader, maar heel zijn vrije tijd spendeert hij aan de turnvereniging. Met de leiding van de gymnastiekvereniging bespreekt hij het idee iets met brandbestrijding te gaan doen en van die leiding krijgt hij de volle medewerking. Vervolgens neemt Conrad contact op met de stedelijke overheid en met de verantwoordelijken op stedenbouwkundig gebied. De meesten zijn snel voor zijn plan gewonnen. Conrad begint dan met het oprichten van een 'Steigerkompagnie' uit de rangen van de gymclub. Deze mannen oefenen zich in het beklimmen

van gebouwen, om daaruit mensen te redden. Conrad Dietrich Magirus wordt door de leden van deze compagnie tot hun kapitein gekozen.

Brand!

In het jaar 1847 breekt er een grote brand uit in Ulm. De klimmers van de turnvereniging komen in actie en presteren blijkbaar het nodige, want de (onvermijdelijk aanwezige) toeschouwers applaudisseren luid, plaats en dankwoorden en loftuizingen in de pers en starten zelfs met een geldinzameling om nieuwe brandweer- en reddingsmaterialen aan te schaffen.

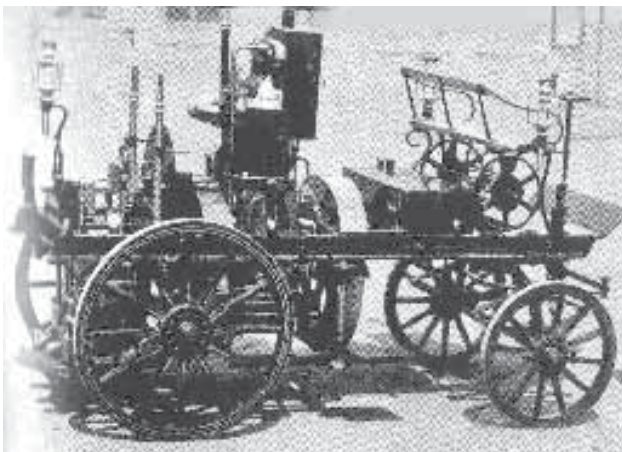
In de schuur achter het huis van zijn vader heeft Magirus een werkplaatsje ingericht. Daar ontwikkelt hij een brandweerladder. Na enkele maanden is zijn product zover gereed, dat het door de turnvereniging met succes uitgetoetst kan worden. Maar daarmee neemt Magirus geen genoegen. Hij wil van elk huis in zijn woonplaats een schets hebben, zodat men bij een eventuele brand kan weten, op welke plaats de brandladder het beste opgesteld kan worden. Daarmee kan hij als een der grondleggers van wat we nu 'preparatie' noemen beschouwd worden.

In hetzelfde jaar (en nog maar één jaar na de oprichting van het eerste vrijwillige 'pompiercorps' in Durlach) slaagt Conrad erin, de inefficiënte 'plichtbrandweer' van Ulm opnieuw vorm te geven. Daarbij krijgt hij het stadsbestuur zover een nieuwe brandspuit en nieuwe redmiddelen te laten aanschaffen. Voor de inwoners van Ulm is de turnvereniging niet langer een gezelligheidsclub, maar zij gelden als beschermers van mensen en goederen. Het wordt zelfs als een eer beschouwd deel uit te mogen maken van de 'Steigerkompagnie' van Magirus. Ook op dat gebied is weinig veranderd, want nog steeds staan vrijwillige brandweerlieden in Duitsland in hoog aanzien.

Rondreizend ambassadeurs

Carl Metz had intussen ook niet stilgezeten. Fanatiek was hij op

*Vierwielige
motorspuit voor
paardentractione
(1922).*

reis gegaan en in menige stad en dorp ontstonden vrijwillige brandweerkorpsen. In de werkplaatsen van Metz werden veel brandspuiten geproduceerd. Magirus spreekt hier vol lof over. Aan de andere kant kan Metz later niet uitgepraat raken over de 'Ulmer Leiter', de ladder die door Magirus is uitgevonden en die in diens opdracht door verscheidene timmerlieden en smeden wordt gebouwd, gewoonweg omdat Magirus de productiemogelijkheden niet bezit.

Ook Conrad Magirus bezoekt diverse brandweerkorpsen en schrijft zorgvuldig kleine verhandelingen over deze korpsen. Zijn wens is het nog eens ooit alle korpsen samen te brengen in een landelijke vereniging, die de belangen voor de brandweerkorpsen kan behartigen. Bij zijn verloving krijgt Magirus van zijn latere vrouw een ring, waarin de woorden gegraveerd waren: 'Gott zur Ehr - dem Nächsten zur Wehr' (ter ere van God, bescherm je naaste). Deze spreuk zal later dé wapenspreuk van de Duitse brandweer worden.

De grote doorbraak komt voor Magirus, nadat hij door de koning van Württemberg wordt ontboden. Deze wenst alles te weten van zijn plannen en op voet van gelijkwaardigheid (en in die tijd wil dat wat zeggen) wisselen beide mannen gegevens uit die zouden moeten leiden tot het oprichten van een goede brandweerorganisatie in alle steden en dorpen van het land Württemberg. Bovendien wordt Conrad zelfs financieel in de gelegenheid gesteld de brandweerorganisatie in

Frankrijk en Engeland ter plaatse te bestuderen.

Dit mondt uiteindelijk (in 1850, bewerkte en uitgebreide herdruk in 1877) uit in de publicatie van een boek: 'Alle Theile des Feuerlöschwesens', door hemzelf uitgegeven, dat goed onthaald wordt en zelfs regelmatig op staatskosten verstrekt wordt. In dat boek geeft hij bijvoorbeeld aanwijzingen voor bevelvoerenden bij brand. Daarin valt te lezen dat de commandant (OvD in de huidige terminologie) eerst goed moet verkennen, dat hij zijn bevelvoerders goed en duidelijk moet instrueren en de inzet van de spuiten goed moet overwegen, en dat te hulp snellende korpsen eerst moeten wachten, dan orders van de commandant afwachten en als ze niet (meer) nodig zijn, spoorlags het terrein van de brand verlaten. Ook geeft hij al aanwijzingen voor een gesplitste bevelvoering bij grote incidenten.

Bij die publicatie blijft het echter niet; later schrijft hij een aantal brochures over de oprichting van vrijwillige brandweerkorpsen en over 'nieuwe oefen- en brandblusregels', brochures die overal gretig aftrek vinden. In 1853 roept Magirus door middel van een publicatie de besturen van de brandweerkorpsen op, om een vergadering bij te wonen. Het wordt een daverend succes; niet alleen brandweerkorpsen geven acte de présence te Plochingen, maar ook turnverenigingen en zelfs enkele gemeentebesturen. Magirus roept op tot samenwerking en tot reorganisatie van verouderde structuren. Om te demonstreren welk

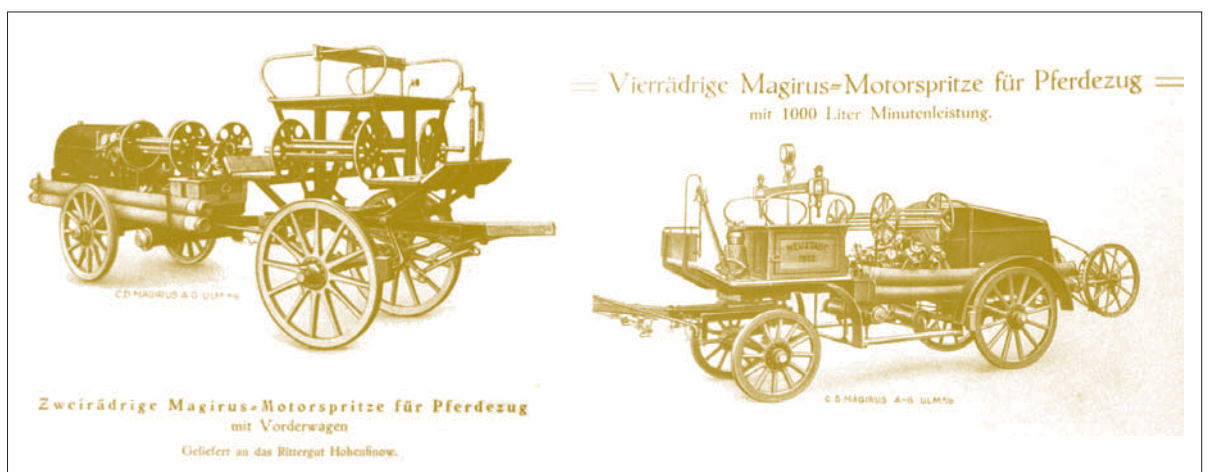
brandweermaterieel men zoal nodig heeft teneinde doeltreffend te werk te gaan, heeft hij modellen laten vervaardigen van allerlei materiaal en materieel, dat hij onder meer op zijn reizen door Engeland en Frankrijk heeft leren kennen. Maar ook op grote schaal demonstreert hij materieel, zoals de Engelse steekladder, de inklapbare haakladder van de brandweer Parijs en de Londense lederen brandweerhelm. Deze eerste bijeenkomst vormt de grondslag van de huidige (nationale en internationale) brandweercongressen en is het begin van het Deutsche Feuerwehr Verband.

Promotor

Nog geen veertig jaar oud, inmiddels gehuwd en een aantal kinderen rijker, is hij geworden tot een zelfstandig zakenman. Hij heeft inmiddels de zaak van zijn ouders overgenomen en zelfs uitgebreid (onder meer met een afdeling papierwaren). De koning van Württemberg ontbiedt hem tweemaal per jaar, om zich op de

Rechts: Eerste motorspuit voor paardentractie (1893).

Links: Motor spuitaanhangsel met voorwagen voor paardentractie (ca. 1920).

De Magirus autoladders zijn wereldwijd een begrip.

hoogte te laten brengen van de stand van zaken betreffende het brandweerwezen in zijn land; persoonlijk grijpt het staatshoofd in, als lagere overheden niet handelen overeenkomstig de raadgevingen van Magirus. Ook de verzekeringsmaatschappijen nemen geleidelijk aan de denkbeelden van Magirus over. Ook het bedrijfsleven ziet gaten in de markt. De bekende gereedschappenfabrieken van Wieland en de gebroeders Eberhardt gaan over tot de fabricage van brandblusgereedschappen volgens de principes en ontwerpen van Magirus. Door de vele opdrachten - die Magirus geen windeieren leggen - kan Conrad zelf partner worden in een machinefabriek van de gebroeders Eberhardt, die later (1864 wordt door Magirus zelf altijd als het beginjaar van zijn onderneming vermeld) zijn eigendom zou worden. Toch biedt hij nog steeds aan

andere fabrieken zijn ontwerpen aan, met de bedoeling de voor de brandweer benodigde gereedschappen betaalbaar te houden en ze voor iedere stad en dorp waar ze hard nodig zijn binnen (financieel) bereik te houden. Hij correspondeert met Carl Metz, die hij zeer hoog acht en wiens producten hij uitmuntend vindt - volgens diezelfde correspondentie soms zelfs beter dan zijn eigen spullen. Toch schrijft hij verder maar zelden; hij stapt liever zelf overal op af. "Door te praten komen de mensen tot elkander, door te schrijven drijf je ze uit elkaar", was een van zijn motto's. Inmiddels bouwt Magirus niet alleen ladders, maar ook pompen en alles wat een brandweer in die tijd nog meer nodig heeft. In 1866 ontwerpt hij een 'paardenspuit', een brandspuit waarbij door de trekpaarden op een lopende band de pomp wordt aangedreven. Een uitvinding, die er nooit gekomen is, mogelijk omdat de paarden niet

spontaan meewerkten.

In 1872 bouwt Conrad Dietrich Magirus zijn 'Ulmer Leiter', een tot 14 meter uitschuifbare ladder op twee wielen, die vrijstaand, niet aangeleund, beklommen kan worden en die in uitgeschoven toestand verplaatst kan worden. Als de keizer van Hongarije en Oostenrijk door een toeval wat langer dan gepland in Ulm moet verblijven, laat hij Magirus aan zich voorstellen. Hij vraagt hem voor de brandweer Wenen een moderne 'Ulmer Drehleiter' te bouwen. Magirus neemt de opdracht graag aan, maar laat niet na de keizer toch even attent te maken op zijn concurrent Rosenbauer, die niet lang daarvoor te Linz begonnen was, maar die niettemin - volgens Magirus - uitstekende spullen maakt. Als de keizer vraagt waarom hij een concurrent aanprijst antwoordde Magirus: "Wie branden bestrijdt is nooit een concurrent." Die Ulmer Leiter wint op de wereldtentoonstelling in Wenen (1873) overigens een gouden medaille. Magirus probeert - tevergeefs - op diezelfde tentoonstelling te komen tot een internationale normering van slangkoppelingen.

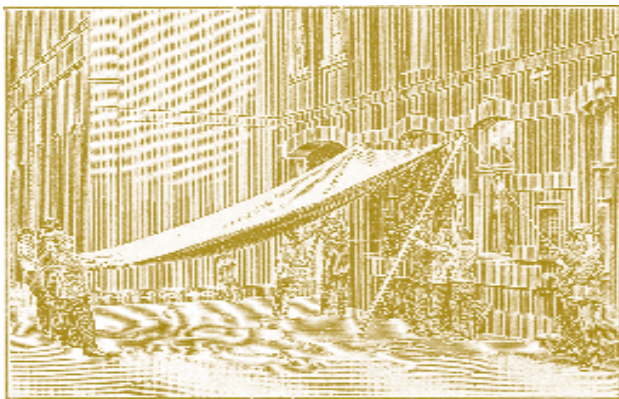
Nieuwe ontwikkelingen

De eerste jeugdbrandweer, ook door medewerking van Conrad Magirus, wordt in Ulm opgericht. De grondbeginselen van de brandbestrijding moeten ook aan de jeugd bijbracht worden, vindt hij.

Een belangrijke ontwikkeling vindt plaats na 1870-1871 (de Frans-Duitse oorlog): Magirus legt zich toe op het ontwerp van een

Het logo van Magirus stelt de dom in Ulm voor.

Het 'Herzog'sche Sprungtuch' met stutten uit de catalogus van de Vereinigte Feuerwengeräte-Fabriken te Ulm (1908).

drie- of vierdelige ladder voor paardentraction. Voor het vervoer van manschappen zijn zitplaatsen op de 'ladderwagen' aangebracht en bovendien is de wagen voorzien van remmen en vering. Ook spant hij zich (samen met Carl Metz) ervoor in, te zorgen dat in die steden en dorpen waar een 'drukwaterleiding' wordt aangelegd, in de buurt van woningen en bedrijven om de 80 meter een hydrant zal worden geplaatst. Als zijn moeder sterft laat deze hem een grote som geld na. Op haar sterfbed zegt ze haar zoon, dat dit het beginkapitaal moet zijn voor een nieuwe fabriek. Eindelijk komt die er dan, (vanaf 1885 aan de Schillerstrasse) in Ulm. Beetje bij beetje wordt deze fabriek uitgebreid met verschillende werkplaatsen voor de productie van onder andere helmen, lantaarns, springzeilen en ladders, maar ook een complete wagenmakerij behoort daarbij. In totaal omvat het complex twaalf gebouwen. Aanvankelijk werken er veertig personen in het bedrijf, maar na enkele jaren zijn dit er al een paar honderd. Nog iets nieuws voert Magirus in: zijn werknemers krijgen per jaar enkele dagen vakantie, die bovendien worden doorbetaald.

In 1877 verschijnt een uitgebreide nieuwe druk van zijn boek, nu getiteld: 'Das Feuerlöschwesen in allen seinen Theilen', een - voor toenmalige begrippen rijkelijk geïllustreerd - boek, dat lange tijd aan de leerstof voor de brandweer in Duitsland (en ook buiten Duitsland) ten grondslag ligt. In 1881 draagt Magirus het commando van de brandweer van Ulm na 34 jaar over. In 1887 volgt zijn terugtreden uit de fabriek.

Daar heeft hij ook voor opvolging gezorgd: zijn zoon Heinrich (die al vanaf 1883 als venoot in de firma werkzaam is) wordt algemeen directeur, zoon Otto krijgt de verantwoording over de technische aangelegenheden (hij ontwikkelt later de 'Balance-Leiter') en zijn zoon Hermann gaat over de financiën. Magirus zelf blijft als raadsman voor zijn zoons functioneren.

De zaken gaan steeds beter. Niet alleen binnen Duitsland, maar tot ver over de landsgrenzen worden brandspuiten en ladderwagens geleverd. De fabriek zorgt voor noviteiten, zoals de eerste vierdelige draaibare ladder (25 meter uitschuiflengte) op rijdend onderstel met paardentraction (1892) en de eerste door middel van petroleum gestookte brandspuit (1893, een brandspuit met een Daimlermotor van 6 Pk). Als er proeven gedaan worden met de eerste motorvoertuigen geeft Magirus zijn zonen te verstaan, dat ze deze ontwikkelingen niet kunnen negeren: "We zullen het niet kunnen verhinderen. Wij zullen de eersten moeten zijn die onze ladders en spuiten op die rijdende stinkkasten monteren!" schijnt hij gezegd te hebben. Enkele dagen na dit citaat, op 26 juni 1895, komt Magirus te overlijden op 70-jarige leeftijd. Hij wordt echter niet vergeten; bijna algemeen spreekt men bij autoladders tot op de dag van vandaag over 'Magirusladders' (zelfs als ze van andere fabrikanten afkomstig zijn), diverse grote steden (vooral in Duitsland) noemen straten naar deze markante persoonlijkheid uit

de brandweergeschiedenis. Maar ook leeft zijn naam voort in een van de grootste brandweervoertuigfabrieken ter wereld.

¹⁾ Hornung vermeldt als geboortedatum 21 september 1824. Veel andere bronnen spreken van de 26ste.

Contact Werkgroep Brandweer Historie:
secretaris@brandweerhistorie.nl

Bronvermelding

125 Jahre Magirus, eine Brandschutz-Chronologie; in Brandschutz / Deutsche Feuerwehr Zeitung 7 / 1989

Albert Bürger – Vor 150 Jahre: C.D. Magirus geboren; in Brandschutz / DFZ 6 - 1978

Gustav Goldbeck: Conrad Dietrich Magirus, ein Leben im Dienste des Brand-schutzes 1824 – 1895; Ulm 1964

Wolfgang Hornung: kleine Feuerwehrgeschichte; Stuttgart 1972 - Kohlhammerverlag

Hans G. Kernmayr: Conrad Dietrich Magirus, Ulm. Fabrikant, Feuerwehrkommandant und Organisator der Freiwilligen Feuerwehr. In: Der Goldene Helm, Werden, Wachsen und Wirken der Feuerwehren; München 1978

Conrad Magirus - Das Feuerlöschwesen in allen seinen Theilen, Ulm 1877

N – 125 Jahre Magirus: von der 'Ulmer Leiter' zum Weltkonzern; in 112 – Magazin der Feuerwehr 1989 pag. 226-235

N – 125 Jahre Magirus; in Feuerwehr Magazin 6 / 1989

Peter Snellen - Conrad Dietrich Magirus, fabrikant te Ulm; in: Koppeling, tijdschrift voor de regionale brandweer Zuidoost Noord-Brabant, Eindhoven september en december 1997.

**GEMEENTE KVAM
BRAND-
EN REDDINGSDIENST**

TE KOOP GEVRAAGD: TANKAUTOSPUIT

De brandweer van de gemeente Kvam Herad, Noorwegen, is op zoek naar een bluswagen in goede technische staat! Wij zoeken: tankautospuit liefst 4x4 en automaat, bouwjaar niet ouder dan '94, min. 240 pk., pompcap. ca. 3000 l/min., watertank ca. 2000 l., min. 3 zitplaatsen achterin, doc. onderhoud en service.

Informatie, graag met foto, kunt u sturen naar:

Els Geelen
info@stormvogel.nl
Tel.: 0047 97476695

(u kunt direct bellen, ik ben als Nederlandse inwonster gevraagd de gemeente te helpen)